

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. XI. Quae post finem studia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

nimia: ¹ *sublimia*, non abrupta: *fortia*, non temeraria: *severa*, non tristia: *gravia*, non tarda: *leta*, non luxuriosa: *jucunda*, non dissoluta: *plena*, non tumida. Similis in cæteris ratio est. Tutissima fere per medium via, quia utriusque ultimum vitium est.

¹ *Sublimia, non abrupta.*] Metaphora est ducta ab iis qui conscendunt montem aliquem. nam in arduum & adversum nitantur. *Idem.*

C A P. XI.

Quæ post finem studia.

II **H**IS dicendi virtutibus usus orator in judiciis, consiliis, concionibus, senatu, in omni denique officio boni civis, finem quoque dignum & optimo viro, & opere sanctissimo faciet: non quia prodesse unquam satis sit, & illa mente atque illa facultate prædito non conveniat operis pulcherrimi quam longissimum tempus, sed quia decet hoc quoque prospicere, ne quid pejus quam fecerit, faciat. Neque enim scientia modo constat orator, quæ augetur annis, sed voce, laterum firmitate: quibus fractis aut imminutis ætate seu valetudine, cavendum est ne quid in oratore summo desideretur, ne intersit fatigatus, ne quæ dicet, parum audiri sentiat, ne se queratur ¹ priorem. Vidi ego longe omnium quos mihi cognoscere contigit, summum oratorem, *Domitium Afrum* ² valde senem, quotidie aliquid ex ea quam meruerat auctoritate perdentem, cum agente illo, quem principem fuisse quondam fori non erat dubium, alii (quod indignum videbatur) riderent, alii erubescerent: quæ occasio illis fuit dicendi, malle eum deficere quam desinere. Neque erant illa qualiacunque mala, sed minora. Quare

ORATOR optimus antequam perveniat ad extremam senectutem, cessare debet à causis agendis: neque tamen erit otiosus, sed vel docebit *rhetoricam*, vel *jus civile*, vel *historiam* scribet. *Turneb.*

¹ *Priorem.*] Leg. *pejorem*. Vide quæ præcedunt. *Passerat. Dan. querantur perire.*

² *Valde senem, quotidie, &c.*] Horatii præceptum: *Solve senescentem mature sanus equum ne peccet ad extremum ridendus & illa ducat.*

¹ *Aut*

antequam in has ætatis veniat insidias, *receptui canet, & in portum integra nave perveniet.* Neque enim minores eum, cum id fecerit, studiorum fructus sequentur. ¹ Aut ille monumenta rerum posteris, aut, ut L. Crassus in libris Ciceronis destinabat, quærentibus tradet, aut eloquentiæ componet artem, aut pulcherrimis vitæ præceptis dignum os dabit. Frequentabunt vero ejus domum optimi juvenes ² more veterum, & veram dicendi viam velut ex oraculo petent. Hos ille formabit quasi eloquentiæ parens, & ut vetus gubernator, littora & portus, & quæ tempestatum signa, quid secundis flatibus, quid adversis, ratis poscat, docebit: non humanitatis solum communi ductus officio, sed amore quodam operis. Nemo enim minui velit id, in quo maximus fuit. *Quid porro est honestius, quam docere quod optime scias?* Sic ad se Cælium deductum à patre Cicero profitetur. ³ Sic Pansam, Hircium, Dolabellam in morem præceptoris exercuit, quotidie dicens, audiensque. Ac nescio an eum tunc beatissimum credi oporteat fore, cum jam secretus & consecratus, liber invidia, procul à contentionibus, famam in tuto collocarit, & sentiat vivus eam quæ post fata præstari magis solet, venerationem, & quid apud posteros futurus sit, videbit. Consciussum mihi, quantum mediocritate valui, quæque antea scierim, quæque operis hujusce gratia potuerim inquirere, candide me atque simpliciter in notitiam eorum, si qui forte cognoscere voluissent, protulisse. Atque *id viro bono satis est docuisse quod scierit.* Vereor tamen, ne aut magna nimium videar exigere, qui eundem virum bonum esse, & dicendi peritum velim: aut multa, qui tot artibus in pueritia discendis, morum quoque præcepta,

¹ *Aut ille monumenta, &c.]* Sic Cicero libro primo de Legibus pollicetur se scripturum *historiam*: Crassus libro primo de Oratore se responsurum ait de *jure civili*. Turneb.

² *More veterum.]* Cicero in libris *Officiarum* ait moris fuisse apud antiquos Romanos, ut juvenes aliquem civem

sibi proponerent imitandum veluti præceptorem, cum quo assidui erant. *Idem.*

³ *Sic Pansam.]* Post mortem Cæsaris quotidie exercebat declamationibus *Pansam* & *Hircium* Cicero, eosque ideo appellabat *grandes prætextatos*, quia jam majoris erant ætatis. *Idem.*

& scientiam juris civilis, præter ea quæ de eloquentia tradebantur, adjecerim: quique hæc operi nostro necessaria esse crediderim, velut pondus rei perhorrescant, ac desperent ante experimentum. Sed hi primum renuntient sibi, quanta sit humani ingenii vis, quam potens efficiendi quæ velit, cum maria transire, siderum cursus numerosque cognoscere, mundum ipsum pene dimetiri, minores sed difficiliore artes potuerint. Tum cogitent, quantam rem petant, quamque nullus sit hoc proposito præmio labor recusandus. Quod si mente conceperint, huic quoque parti facilius accedent, ut ipsum iter neque impervium, neque saltem durum putent. Nam id quod prius quodque majus est, ut boni viri simus, voluntate maxime constat: quam qui vera fide induerit, facile easdem quæ virtutem docent artes accipiet. Neque enim aut tam perplexa, aut tam numerosa sunt quæ premunt, ut non paucorum admodum annorum intentione discantur. *Longam enim facit operam, quod repugnamus. Brevis est institutio vitæ honestæ beatæque*, si credas. Natura enim nos ad mentem optimam genuit: adeoque discere meliora volentibus promptum est, ut vere intuenti mirum sit illud magis, malos esse tam multos. Nam ut aqua piscibus, ut sicca terrenis, circumfusus nobis spiritus volucris convenit: ita certe facilius esse oportebat, secundum naturam, quam contra eam vivere. Cætera vero, etiam si ætatem nostram non spatio senectutis, sed tempore adolescentiæ metiamur, abunde multos ad discendum annos habent. Omnia enim breviora reddet *ordo, & ratio, & modus*, sed culpa est in præceptoribus prima, libenter detinentibus puerum, partim cupiditate diutius exigendi mercedulas, partim ambitione, quo difficilius sit quod pollicentur, partim etiam inscitia tradendi, vel negligentia. Proxima in nobis, qui morari in eo quod novimus, quam discere quæ nondum scimus, melius putamus. Nam ut de nostris potissimum

I Sed hi primum.] Docet hoc possibile esse quod exigit, cum tam capax sit humani ingenii natura. addit argumentum à comparatione. Idem.

I Alias

finum studiis dicam, quid attinet tam multis annis, quam in more est plurimorum, (ut de his à quibus magna in hoc pars ætatis absumitur, taceam) declamitare in schola, & tantum laboris in rebus falsis consumere, cum satis sit modico tempore imaginem veri discriminis, & dicendi leges comperisse? Quod non dico quia sit unquam omittenda dicendi exercitatio, sed quia non sit in una ejus specie confensendum. Cognoscere enim, & præcepta vivendi perdiscere, & in foro nos experiri potuimus, dum scholastici sumus. Dicendi ratio talis, ut non multos annos poscat. Quælibet enim ex iis artibus quarum prius habui mentionem, in paucos libros contrahi solet. adeo infinito spatio ac traditione opus non est. Reliqua est, quæ vires cito facit, *consuetudo*. Rerum cognitio quotidie crescit, & tamen multorum ad eas librorum necessaria lectio est, quibus aut rerum exempla ab historicis, aut dicendi ab Oratoribus petuntur. Philosophorum quoque consultorumque opiniones, sicuti alia, velimus legere necessarium est. Quæ quidem possumus omnia: sed breve nobis tempus nos facimus. *Quantulum enim studiis impartimur?* ¹ Alias horas vanus salutandi labor, alias datum fabulis otium, alias spectacula, alias convivia trahunt, adjice tot genera ludendi, & insanam corporis curam. Trahat inde peregrinatio, rura, calculorum anxietas sollicitudines, multæ causæ libidinum, & vinum, & flagitiosus omni genere voluptatum animus. Ne ea quidem tempora idonea, quæ supersunt. Quæ si omnia studiis impenderentur, jam nobis longa ætas, & abunde satis ad discendum spatia viderentur: & diurna tantum computantibus tempora: & noctes, quarum bona pars omni somno longior est, adjuvarent. ² Nunc computamus annos, non quibus *studuimus* sed quibus *viximus*. Nec vero si

Geo-

¹ Alias horas, &c.] Dicitur est ex consuetudine Romanorum. quidam enim solebant circumire domos divitum, divitesque salutare, ut *sportulam* adipiscerentur. *Idem*.

² Nunc computamus.] *Computamus annos* quibus literis vacavimus, cum tamen multis diebus illorum annorum nihil literis impenderimus. esset igitur satius *dies numerare*, quam *annos*. *Idem*.

Geometra, & Grammatici, cæterarumque artium professores omnem suam vitam, quamlibet longa fuerit, in singulis artibus consumpserunt, sequitur ut plures quasdam vitas ad plura discenda desideremus. Neque illi didicerunt hæc usque in senectutem, sed ea sola didicisse contenti fuerunt, ac tot annos in utendo, non in percipiendo exhausserunt. ¹ Cæterum ut de Homero taceam, in quo nullius non artis aut perfecta aut certe non dubia vestigia reperiuntur: ² ut *Eleum Hippiam* transeam, qui non liberalium modo disciplinarum præ se scientiam tulit, sed vestem & anulum, crepidasque, quæ omnia manu sua fecerat, in usu habuit, atque ita se præparavit, ne cuius alterius ope egeret, neve ullius rei. ³ *Gorgias* quoque summæ senectutis, id quærere auditores, de quo quisque vellet, jubebat. Quæ tandem ars digna literis *Platoni* defuit? ⁴ Quot seculis *Aristoteles* didicit, ut non solum quæ ad philosophos atque Oratores pertinent, scientia complecteretur, sed animalium fatorumque naturas omnes perquireret? Illis enim hæc invenienda fuerunt, nobis cognoscenda sunt. Tot nos præceptoribus, tot exemplis instruxit antiquitas: ut possit videri nulla sorte nascendi ætas felicior, quam nostra, cui docendæ priores elaboraverunt. *Marcus Censorius Cato*, idem orator, idem historiæ conditor, idem juris, idem rerum rusticarum peritissimus, inter tot

operas

1 *Cæterum ut de Homero.*] Plutarchus in *Homeri* vita ostendit *Homerum* omnium disciplinarum fuisse peritum, ac reliquos ab eo hausisse disciplinas. itaque appellatur fons ingeniorum. Idem.

2 *Ut Eleum Hippiam.*] *Hippias* Eleus sophista fuit, cujus & meminit *Philostratus*: hic peritus fuit omnium disciplinarum, atque (ut scribit *Appuleius* lib. 2. *Floridorum*) ludis olympicis venit *Pysam* viro cultu visendus, ac omnia corporis indumenta quæ gestabat, ipse sibi fecerat. Idem.

3 *Gorgias quoque.*] *Oratio* extemporalis ab hoc *Gorgia* fluxit. nam ab audi-

toribus petebat de quo vellent audire, & ex tempore declamabat. quo nomine aliquoties apud *Platonem* à *Socrate* irridetur. Hæc igitur professio indicabat illum esse omnium rerum peritum. Hic vixit centum annos. Idem.

4 *Quot seculis.*] *Arist.* viginti annis *Platonem* audivit: idem ab *Alexandro* habuit viginti hominum millia ad investiganda animalia, ut historiam animalium & causas scriberet. *Author* *Plinius*. Ergo *Fabius* docet, *facilius esse nobis artes discere, quam antiquis*. illi enim invenerunt, nos inventis utimur. Idem.

I *Tantas*

operas militiæ, ¹ tantas domi contentiones, rudi seculo literas Græcas ætate jam declinata didicit, ut esset hominibus documento, ea quoque percipi posse, quæ senes concupissent. Quam multa, imo pene omnia tradidit *Varro*? Quod instrumentum dicendi *M. Tullio* defuit? Quod plura? ² cum etiam *Cornelius Celsus* mediocri vir ingenio, non solum de his omnibus conscripserit artibus, sed amplius rei militaris, & rusticæ etiam, & medicinæ præcepta reliquerit? dignus vel ipso proposito, ut eum scisse omnia illa credamus. ³ At perficere tantum opus, arduum est, & nemo perfecit. Ante omnia sufficit ad exhortationem studiorum, *non capere id rerum naturam, ut quicquid non est factum, ne fieri quidem possit: cum omnia que magna sunt atque admirabilia, tempus aliquod quo primum efficerentur, habuerint.* Quantum enim Poësis ab Homero & Virgilio, tantum fastigium accepit eloquentia à Demosthene atque Cicerone. Denique *quidquid est optimum, ante non fuerat.* Verum etiam si quis summa desperet (quod cur faciat, cui ingenium, valetudo, facultas, præceptor, non deerunt?) tamen est (ut Cicero ait) *pulchrum in secundis tertiisque consistere.* Neque enim si quis Achillis gloriam in bellicis consequi non potest, Ajacis aut Diomedis laudem aspernabitur, ⁴ neque qui Homeri, non Tyrtæi. Quinimo si hanc cogitationem homines habuissent, ut nemo se meliorem fore eo qui optimus fuisset, arbitraretur: ii ipsi qui sunt optimi non fuissent: neque post Lucretium ac Macrum

¹ *Tantas domi content.]* Nam (ut testatur Plinius lib. 7.) *quater & quadragies causam dixit, semperque est absolutus.* Idem.

² *Cum etiam Cornelius Celsus.]* *Cornelius Celsus* in re rustica sæpenumero citatur à Columella. scripserat quoque *Celsus* libros de arte dicendi, quos citat *Fabius* lib. 3. Hodie extant ejus libri de medicina. Idem. *Corn. Celsus.]* Minoris auctoritatis *Celsum* insinuat *Nonnius Marcellus* in verb. *Cyma. Passerat.*

³ *At perficere tantum opus.]* Docet

oratore perfectum posse esse aliquem, quanquam nondum sit inventus: ac si quis summam eloquentiam non possit adipisci, attamen pulchrum esse obtinere secundum aut tertium locum. qui locus etiam tractatur à Cicerone in oratore perfecto ad Brutum. *Turneb.*

⁴ *Neque qui Homeri, &c.]* *Tyrtæus* dux fuit Lacedæmonii in bello contra *Messenios*, *Lacedæmoniosque* incitabat ad virtutem bellicam suis carminibus. huic *Fabius* secundum locum tribuit, secutus *Horatii* consilium in arte. *Idem.*

Macrum Virgilius, neque post Crassum & Hortensium Cicero, sed nec alii postea vicerint. *Verum ut transeundi spes non sit, magna tamen est dignitas subsequendi.* An Pollio & Messala, qui jam Cicerone arcem tenente eloquentiæ, agere cœperunt, parum in vita dignitatis habuerunt, parum ad posteros gloriæ tradiderunt? Alioqui pessime de rebus humanis perductæ in summum artes mererentur, si quod optimum fuisset, defuisset. Adde quod magnos modica quoque eloquentia parit fructus: ac si quis hæc studia utilitate sola metiatur, pene illi perfectæ par est. Neque erat difficile, vel veteribus vel novis exemplis palam facere, non aliunde majores honores, opes, amicitias, laudem præsentem futuram hominibus contigisse, si tamen dignum literis esset, ab opere pulcherrimo, cujus tractatus atque ipsa possessio plenissimam studiis gratiam refert, hanc minorem exigere mercedem, ¹ more eorum qui à se non virtutes, sed voluptatem quæ sit ex virtutibus, peti dicunt: *ipsam igitur orandi majestatem*, qua nihil dii immortales melius homini dederunt, & qua remota muta sunt omnia, & luce præsentis & memoria posteritatis carent, *toto animo petamus, nitamurque semper ad optima*: quod facientes, aut evademus in summum, aut certe multos infra nos videbimus.

Habes *Marcelle Victori*, quibus præcepta dicendi pro virili parte adjuvari posse per nos videbantur: quorum cognitio studiosis juvenibus si non magnam utilitatem afferet, at certe, quod magis petimus, bonam voluntatem.

¹ *More eorum, &c.]* Loquitur de Epicureis, qui virtutem per se expetendam esse negant, sed duntaxat (ut ait Cicero) quia sit efficiens voluptatis. Idem.

M. Fab. Quintil. de institutione oratoria ad Marcellum Victorium libri duodecimi & ultimi finis.

INDEX